

# ЧАСОПИС КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА

Український науково-теоретичний часопис

Заснований  
у жовтні 2001 року

2013/3

Виходить  
4 рази на рік

Київський університет права НАН України  
Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України

## Головний редактор

Шемшученко Ю.С.

## Заступник

## головного редактора

Бошицький Ю.Л.

## Редакційна колегія

Андрійко О.Ф.,  
Батанов О.В.,  
Вашук О.М.,  
Горбатенко В.П.,  
Костенко О.М.,  
Савчук К.О.,  
Семчик В.І.,  
Усенко І.Б.,  
Ходаківська Т.В. (редактор),  
Чернецька О.В.,  
Шевченко Я.М.

## Іноземні члени редакційної колегії

Райнер Арнольд (Німеччина),  
Богуслав Банашек (Польща),  
Уільям Батлер (США),  
Арнольд Варенвальд (Німеччина),  
Ванда Ламм (Угорщина),  
Адам Махарадзе (Грузія),  
Герберт Шамбек (Австрія)

Рекомендовано до друку  
Вченою радою  
Київського університету права  
НАН України  
(протокол № 2 від 23.09.2013)  
Вченою радою  
Інституту держави і права  
ім. В.М.Корецького  
НАН України  
(протокол № 8 від 24.09.2013)

Передплатний індекс  
23994

ISSN 2219-5521

## ЗМІСТ

<i>Бошицький Ю.Л.</i> Київський університет права НАН України у 2013–2014 навчальному році: креативні інновації та перспективи розвитку .....	4
<i>Шемшученко Ю.С., Батанов О.В.</i> Юридична наука як буття людини (до 75-річчя з дня народження члена-кореспондента НАН України Віктора Федоровича Погорілка) .....	8

### Теорія та історія держави і права. Філософія права

<i>Гураль П.Ф.</i> Громадянське суспільство і держава в Україні: взаємодія і розвиток .....	13
<i>Бакалінська О.О.</i> Проблеми і перспективи розвитку конкурентного законодавства України ..	17
<i>Бедрій М.М.</i> Досвід копноного судочинства та перспективи відновного правосуддя в Україні ...	22
<i>Костенко І.В.</i> Склад джерельної бази аналізу інституту наукової агеєації й титулатури в Україні на тлі ієторії та права .....	26
<i>Лук'янов Д.В.</i> Права людини в релігійних правових системах .....	30
<i>Минькович-Слободяник О.В.</i> Співвідношення правової і політичної культур: до постановки проблеми .....	34
<i>Музика І.В.</i> Поняття «джерело права» у працях представників вітчизняної соціологічної школи права кінця XIX – початку XX ст. ....	38
<i>Озель В.І.</i> Договірні засади шлюбних відносин в ієторії українського права (X – перша половина XVII ст.) .....	41
<i>Попова Н.О.</i> Між самостійністю і федеративністю: державно-правові ідеї української інтелігенції у 1850–1870-х рр. ....	44
<i>Бондарук В.О.</i> Правова освіта в Замойській академії (1594–1784 рр.) .....	49
<i>Катшин С.М.</i> Проблеми правозаконності в ієсторичному розрізі .....	52
<i>Лоджук М.Т.</i> Деякі аспекти формування ефективної системи надання безоплатної правової допомоги в Україні (на основі аналізу законопроекту про юридичні клініки) .....	56
<i>Мельник А.І.</i> Роль Ю. Романчука в утвердженні загального виборчого права та обстоюванні національних інтересів українців в Австро-Угорщині .....	61
<i>Смуток М.В.</i> Застосування формули Радбруха в сучасній судовій практиці .....	66
<i>Тоцький Б.А.</i> Принцип пропорційності: ієсторичний аспект і теоретичні складові .....	70
<i>Худояр Л.В.</i> Становлення принципу рівності у правовій ієдеології українського козацтва наприкінці XVI – у першій третині XVII століття .....	75
<i>Шаганенко В.П.</i> Принципи формування системи права .....	78

### Конституційне право та конституційний процес в Україні

<i>Батанов О.В.</i> Муніципальне право в умовах глобалізації .....	84
<i>Лукашєнко А.А.</i> Особливості повноважень органів самоорганізації населення як специфічної форми демократії в Україні .....	88
<i>Суржєєський М.І.</i> Поняття громадянства та конституційне регулювання його основних засад у поєстрадянських державах (порівняльний аналіз) .....	93
<i>Щербанюк О.В.</i> Принципи транспарентності та гласності як реальні конституційні умови здійснення народовладдя .....	98
<i>Геєцко В.В.</i> Конституційно-правова відповідальність у структурі правового статусу народних депутатів України та депутатів місцевих рад .....	101

## Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право

<i>Гетманцев Д.О.</i> Податкова кваліфікація дій платників ПДВ в контексті протидії ухиленню від оподаткування ПДВ	106
<i>Ісаєва Н.К.</i> Оскарження рішень податкових органів та їх посадових осіб у контексті конституційних прав людини і громадянина в Україні	113
<i>Корнева Т.В.</i> Правове та організаційне забезпечення електронного документообігу при переміщенні товарів через митний кордон України	116
<i>Миронок Р.В.</i> Окремі напрями удосконалення позасудового перегляду справ про адміністративне правопорушення	120
<i>Поляков С.Ю.</i> Особливості статусу та місце збройних сил України у структурі сектору оборони держави	124
<i>Сасно С.І.</i> Принципи тлумачення норм адміністративного права	127
<i>Щавінський В.Р.</i> Основні риси та функції адміністративної юстиції	130
<i>Бабич В.Л.</i> Адміністративна відповідальність військовозобов'язаних та призовників за порушення вимог Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу»	134
<i>Корол О.В.</i> Організаційно-правові проблеми застосування вини як елементу складу податкового правопорушення	137
<i>Коришун В.Ф.</i> Співвідношення інституту адміністративно-територіального устрою з принципами побудови державної влади	141
<i>Литвинов Є.П.</i> Правовідносини в Інтернет-праві	145
<i>Невмержицька О.С.</i> Правові засади здійснення розрахунків із застосуванням платіжних систем	150
<i>Пасічник В.В.</i> Характерні риси дозвільного провадження у сфері захисту економічної конкуренції при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності	153
<i>Романенко С.О.</i> Правовий статус отримувачів бюджетних коштів	156

## Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні

<i>Бондар І.В.</i> Особливості виконання рішень про поновлення на роботі: теорія та практика	160
<i>Грамацький Е.М.</i> Деякі аспекти визначення права, що регулює автономію волі сторін	164
<i>Курило М.П.</i> Щодо необхідності подовження окремих процесуальних строків	167
<i>Маріц Д.О.</i> Прострочення боржника і кредитора в договірних зобов'язаннях з оплатної реалізації майна	171
<i>Примак В.Д.</i> Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності	175
<i>Пушай В.І.</i> До питання про способи заміни осіб у зобов'язаннях	180
<i>Рибачок В.А.</i> Особливості визначення розміру державного мита та плати за вчинення іпотечного договору нотаріусами України	184
<i>Ільків О.В.</i> Істотні умови договору купівлі-продажу житла	188
<i>Лещенко Л.В.</i> Права на земельну ділянку у складі спадщини: деякі проблемні питання	192
<i>Мамедова А.І.</i> Щодо способів розв'язання конфліктів у системі місцевого самоврядування	195
<i>Пастернак В.М.</i> Особливості створення іноземної страхової компанії і страхової компанії з іноземними інвестиціями	198
<i>Разбейко Н.В.</i> Деякі ознаки юридичних фактів у господарських відносинах	202
<i>Россицька О.В.</i> Особливості представництва в господарському процесі в XIX–XX ст.	208

## Проблеми права інтелектуальної власності

<i>Бошицький Ю.Л.</i> Інтелектуальна власність в Україні: деякі питання публічного адміністрування	212
<i>Борута М.В.</i> Превентивні заходи правоохоронних органів у сфері охорони авторського права	216
<i>Рязанова Н.І.</i> Службові об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів держави: досвід Фінляндії	220
<i>Селіваненко В.В.</i> Форми порушення та захист прав суспільства на об'єкти інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я	223

## Аграрне, земельне та екологічне право

<i>Кулинич П.Ф.</i> Правові питання застосування сівозміни у землеробстві України	229
<i>Даниленко Б.В.</i> Земельне право: новий підхід до обґрунтування існування як самостійної галузі права	233
<i>Мищук В.В.</i> Особливості правового режиму земель водного транспорту	240
<i>Ришкова Л.В.</i> Правове регулювання охорони особливо цінних земель в умовах розвитку ринку земель	243
<i>Семеняка В.В.</i> Формування кадрового потенціалу в галузі космічного права – нагальна проблема сьогодення	249
<i>Chortous O.</i> Red lists and conservation of nature (on the example of Ukraine)	252
<i>Гайдай А.М.</i> Становлення і розвиток конституційних засад екологічного права в УСРР-УРСР (1917–1977 рр.)	257
<i>Кулинич О.П.</i> Визнання незаконним правового акта, що порушує право приватної власності на земельну ділянку	262
<i>Куцєвич О.П.</i> Досвід правового забезпечення консолідації земель у країнах Скандинавії та можливості його використання в Україні	266
<i>Муравська М.Л.</i> Порядок створення штучних водойм у межах приватних земельних ділянок	270
<i>Мягкоход Ю.В.</i> Спосіб захисту суб'єктивних земельних прав: формулювання поняття	274

## Кримінальне право та кримінологія

<i>Білаш О.В.</i> Проблеми відмежування незаконних дій щодо релігійних споруд або святинь від суміжних складів злочинів	279
<i>Дідик С.С.</i> Від хабарництва до неправомірної вигоди суддів: еволюція законодавства	284
<i>Єднак В.М.</i> Чи можуть бути суб'єктом постановлення завідомо неправосудного вироків народні засідателі та присяжні: до постановки проблеми	288
<i>Жаровська Г.П.</i> Глобалізація як фактор якісних змін в організованому злочинному середовищі	292
<i>Журавська З.В.</i> Основні детермінанти протиправної поведінки персоналу виправних колоній України	296
<i>Кваша О.О., Горбачов Д.М.</i> Поняття рольового розподілу відповідальності за співучасть у злочинах зі спеціальним суб'єктом	301
<i>Мочкош Я.В.</i> Необхідна оборона в уголовном праве: генезис, проблемы и предложения	304
<i>Тарасевич Т.Ю.</i> Крайня необхідність під час здійснення медичної діяльності	310
<i>Огнев Т.Є.</i> Конфіскація транспортних засобів або інших засобів вчинення злочину (ст. 332 КК України): окремі проблеми застосування	315
<i>Острійчук О.П.</i> Місце показань в системі процесуальних джерел доказів	319
<i>Перелигіна Р.В.</i> Соціальне і біологічне в особі жінки, яка вчиняє насильницький злочин	323
<i>Терещук А.О.</i> Вогнепальна зброя та бойові припаси до неї як предмет злочину	326
<i>Філь І.М.</i> Фармацевтичний працівник як суб'єкт злочину, передбаченого ст. 140 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником»	330
<i>Шевченко В.М.</i> Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж як оперативно-розшуковий захід, який проводиться при розслідуванні та розкритті корупційних діянь в органах судової влади України	336
<i>Яворська В.Г.</i> Причини недоліків мови актів судового тлумачення, спрямованих на забезпечення єдності застосування кримінального законодавства	339
<i>Яценко А.М.</i> Структура кримінально-правової норми: теоретичний аспект	343

## Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство

<i>Отрош М.І.</i> Завдання і компетенція конгрегацій Римської курії з управління Католицькою Церквою .....	348
<i>Стрельцова О.В.</i> Правові засади взаємовідносин між державою і громадянським суспільством .....	352
<i>Товт М.М.</i> Деякі аспекти регулювання мовних відносин та реалізації мовних прав у світлі Закону 2012 року .....	357
<i>Третьякова В.Г.</i> Про міжнародно-правові засади забезпечення пріоритетності захисту біоетичних прав людини .....	363
<i>Бардіна О.О.</i> Проблематика принципу спільної, але диференційованої відповідальності держав за зміну клімату .....	367
<i>Василенко О.С.</i> Основні засоби гармонізації та уніфікації права міжнародної торгівлі в діяльності ЮНСІТРАЛ .....	371
<i>Коршеник А.В.</i> Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення з національними стандартами .....	375
<i>Кучер О.Б.</i> Стадія затвердження попередньо пред'явлених обвинувачень в практичній діяльності Міжнародного кримінального суду .....	379
<i>Лабунська А.В.</i> Правовідносини Міжнародного валютного фонду з Організацією Об'єднаних Націй .....	382
<i>Терещенко О.В.</i> Застосування принципу справедливості в суді .....	387
<i>Шендеровська А.В.</i> Характеристика взаємовідносин між Україною та ЄС у візовій сфері у період 1991–2005 років .....	391
<i>Шериньова О.А.</i> Регулювання утримання батьками дітей в рамках договорів про правову допомогу України .....	396

## Гість номера

<i>Бабурин С.Н.</i> Три тези про действующей Российской Конституции .....	400
---	-----

## Студентська трибуна

<i>Литвиненко К.О.</i> Міжнародно-правова оцінка пакту Молотова-Ріббентропа .....	404
<i>Сафонова О.Ю.</i> Україна в міжнародно-правовому регулюванні вирішення торговельних спорів у СОТ .....	407
<i>Хмельова І.С.</i> Визнання та імунітет держав у міжнародному праві .....	410

## Рецензії

<i>Усенко І.Б.</i> Листування В.І. Вернадського як джерело з історії української юридичної науки .....	414
<i>Лоцихін О.М.</i> Актуальні проблеми сучасної муніципалістики та муніципального права .....	416

## Наукова хроніка

Зустріч ректора КУП НАНУ професора Юрія Бошицького з Надзвичайним і Повноважним Послом Австрії в Україні паном Вольфом Дітріхом Хаймом .....	418
VI Тодиківські читання .....	418
Перша міжнародна конференція «Актуальність юридичних праць Ганса Кельзена для сучасних України та Австрії» .....	419
Майстер-клас професора Герберта Шамбека .....	419
У КУП НАНУ відбувся брифінг до Дня Юриста «Актуальні питання діяльності юриста-міжнародника» .....	420
Круглий стіл на тему: «Сучасні підходи до розуміння сутності права» .....	420
Круглий стіл на тему: «Актуальні питання реформування судової системи України» .....	420
Круглий стіл з нагоди презентації монографії Олександра Петровича Моці «Дніпровська Русь» .....	421
Зустріч ректора КУП НАНУ з керівником районної адміністрації Старе Місто м. Кошице, Словаччина .....	421
VIII Міжнародна науково-практична конференція «Європейська юридична освіта і наука» .....	422
Майстер-клас професора Віктора Дьоннінгхауза (Німеччина) .....	423
Ректор КУП НАНУ, професор Ю. Л. Бошицький визнаний Юристом-вченим 2013 року .....	423
Делегація «Весвітньої федерації миру» (Республіка Корея) відвідали КУП НАНУ .....	423
Перша міжнародна щорічна науково-практична конференція «Розвиток публічного адміністрування / The Public Administration Development» .....	424
Зустріч ректора КУП НАНУ з Надзвичайним та Повноважним Посолом України в Чорногорії .....	425
Зустріч ректора КУП НАНУ з Почесним Консулом України в Чорногорії .....	425
Нові партнери КУП НАНУ у Словаччині .....	425

Редакційні повідомлення .....	426
-------------------------------	-----

**«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань за спеціальністю «Юридичні науки» (Постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 12.06.02; Постановою Президії ВАК України № 1-05/3 від 14.04.10).**

Адреса редакції: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.  
Головний редактор: (044) 278-51-55. Редактор: (044) 235-63-24.

**E-mail: [chasprava@ukr.net](mailto:chasprava@ukr.net)**

**[www.kul.kiev.ua](http://www.kul.kiev.ua)**

Редактор *Т.В.Ходаківська*. Художник *Н.М.Косяк*  
Комп'ютерне макетування: *Г.П.Кондрашин*

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 16356-4828ПР від 19.02. 2010 р.

Підп. до друку 01.11.2013. Формат 60×84 1/8.

Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 49,4. Обл.-вид. арк. 57,3. Наклад 300 прим.

Видання та друк: Київський університет права НАН України. 01601, м. Київ – 1, вул. Трьохсвятительська, 4. Тел. 278-73-11.

УДК 343.424

О. В. БІЛАШ

*Олександр Володимирович Білаш, кандидат юридичних наук, доцент Ужгородського національного університету*

### ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ДІЙ ЩОДО РЕЛІГІЙНИХ СПОРУД АБО СВЯТИНЬ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак злочинів, передбачених статтями 178, 179 КК України, дозволяє чітко відмежувати суміжні склади злочинів.

У сучасному кримінальному законі законодавець приділив багато уваги питанню охорони різних видів майна від знищення або пошкодження. У розділі VI Особливої частини КК України міститься загальна норма, що встановлює кримінальну відповідальність за *умисне знищення або пошкодження майна* (стаття 194 КК України). У даній нормі не уточнюються види майна – воно визначено як чуже. Однак законодавець передбачив кілька спеціальних норм (тобто таких, що містять всі ознаки загальної норми, але, крім того, мають й свої специфічні риси). У таких випадках при кваліфікації кримінальна відповідальність настає згідно зі спеціальною нормою.

Стосовно до статті 194 КК України спеціальними нормами є статті 277, 347, 352, 378, 399, 411 КК України тощо. У рамках даної публікації інтерес представляє виявлення ознак, що розмежовують склади злочинів, передбачених статтями 161, 178, 179, 180, 252, 297, 298 КК України.

Розмежовуючи склади, передбачені статтями 194 та 178, 179 КК України, слід зазначити, що головною відмінністю, безсумнівно, є предмет злочину – чуже майно в першому випадку, і майно, наділене особливими ознаками – релігійні споруди або святині – у другому. Саме наявність цих особливих властивостей предмета злочину служить критерієм розмежування об'єктів даних злочинів. У спеціальній літературі із цього приводу зустрічається думка, відповідно до якої ці злочини посягають на одну і ту ж сферу суспільних відносин. У зв'язку із цим пропонується статтю, яка передбачає кримінальну відповідальність за посягання на пам'ятки історії, культури і археології виключити з кримінального закону, замість цього доповнити статтю, яка передбачає відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна кваліфікуючою ознакою: ті ж діяння, вчинені відносно пам'ятника історії, релігії, культури або іншого об'єкта, взятого під охорону держави, а також предмета або документа, що має історичну, релігійну, наукову, або культурну цінність<sup>1</sup>.

Ми вважаємо, що така позиція є дискусійною. Безсумнівно, релігійні споруди або святині є майном, але на відміну від звичайного майна вони є носіями інших важливих соціальних функцій. Шкода, заподіювана в результаті їхнього знищення або пошкодження, має більше моральний характер, ніж матеріальний. У першу чергу страждає відносина, що забезпечують свободу віросповідання, і тільки після – відносина власності. Таким чином, необхідно визнати, що дані злочини є різнооб'єктними. Містяться в одному розділі, а тим більше в одній статті, вони не можуть і не повинні.

Суміжним для статей 178, 179 КК України є злочин, передбачений статтею 161 КК України. Зазначена норма встановлює кримінальну відповідальність за *порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань*.

Безпосереднім об'єктом злочину є закріплений у Конституції України принцип рівності прав та свобод перед законом і судом та в громадянському суспільстві людини, особи і громадянина незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, місця проживання, ставлення до релігії, політичних та інших переконань. Предметом злочину є національна чи расова спільність людей, їх права, культура, релігія, традиції<sup>2</sup>.

Таке порушення полягає в умисних діях, спрямованих на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Під діями, спрямованими на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі й гідності слід розуміти будь-які дії, метою яких є значне посилення серед певних груп населення настроїв неприязні, почуття сильної ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими. Це можуть бути: публічні підбурювання до вигнання за межі України або переселення в інші її регіони представників відповідних етнічних чи расових груп, розповсюдження матеріалів із завідомо неправдивими вигадками щодо таких груп, пропаганда расової, національної, релігійної винятковості або нетерпимості, наруга над певними історичними та культурними реліквіями національних меншин або титульної нації, заборона відзначення національних свят чи підправлення релігійних культів, знищення або пошкодження пам'ятників чи споруд, які являють собою релігійну або культурну цінність якої-небудь групи населення, примушування до відмови від своєї національності тощо<sup>3</sup>.

Образ почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями передбачає скривдження, приниження гідності та інших почуттів представників окремих релігійних громад, конфесій, напрямів та течій (православних, католицьких, протестантських, старообрядницьких, іудейських тощо), зареєстрованих на території України в установленому порядку, або глум над такими, що належать їм, місцями богослужінь або релігійних зібрань, місцями паломництва, шанованими у тій чи іншій релігії<sup>4</sup>.

Як бачимо, стаття 161 КК України передбачає досить великий, чітко невизначений перелік дій, які можна кваліфікувати як порушення рівноправності громадян залежно від ставлення до релігії. Незаконні дії стосовно релігійних споруд чи святинь є окремим, спеціальним випадком такого порушення, якщо пошкодження, осквернення та інші, передбачені статтями 178, 179 КК України, дії, вчинюються з метою розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті або образи почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями.

Слід погодитися з позицією, згідно якої, образу почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями поєднано з пошкодженням релігійних споруд чи культових будинків, паплюженням або знищенням релігійних святинь треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтею 161 та статтями 178, 179 КК України.

Такою самою є наша позиція стосовно статті 180 КК України «*Перешкоджання здійсненню релігійного обряду*». Перешкоджання відправленню релігійного обряду полягає у створенні будь-яких перепон, які суттєво ускладнюють чи унеможливають його відправлення. Воно може здійснюватись шляхом погроз, застосування фізичного насильства, обману чи у будь-який інший спосіб і полягати, зокрема, в недопущенні віруючих до місця проведення релігійного обряду, завідомо неправдивому повідомленні про загрозу життю чи здоров'ю його учасників, необгрунтованій відмові у клопотанні про видачу дозволу на публічне проведення обряду, неправомірному вилученні предметів культу, які є необхідними для проведення обряду, тощо<sup>5</sup>.

Якщо дії, спрямовані на зрив або перешкоджання релігійному обряду супроводжуються заподіянням шкоди релігійним спорудам або святиням, такі діяння слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтею 180 та статтями 178, 179 КК України.

Як вже зазначалося, одним із видів релігійних святинь є святі місця, зокрема, місцевості, різноманітні природні утворення, особливі священні території, об'єкти перебування бога, божества, духів, які володіють надприродними властивостями (урочища, яри, печери, поляни, скелі, дерева, джерела, кургани). Доволі часто такі об'єкти є об'єктами чи складовою частиною об'єктів природно-заповідного фонду.

З цього випливає, що суміжним до статей 178, 179 КК України є склад злочину, передбачений статтею 252 КК України «*Умисне знищення або пошкодження території, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду*».

Основний безпосередній об'єкт цього злочину – встановлений порядок охорони, відтворення і використання об'єктів природно-заповідного фонду України, інших територій та об'єктів, взятих під охорону держави, як специфічних елементів, що мають особливий екологічний статус. Його додатковим факультативним об'єктом можуть бути життя особи або інші блага<sup>6</sup>.

Предметом злочину є: 1) території, взяті під охорону держави; 2) об'єкти природно-заповідного фонду.

Стаття 61 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року проголошує, що ділянки суші та водного простору, природні комплекси й об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і народногосподарську цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України.

До складу природно-заповідного фонду України входять державні заповідники, природні національні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища<sup>7</sup>.

Також цим Законом як території, що взяті під охорону держави визначаються курортні і лікувально-оздоровчі зони (території, які мають виражені природні лікувальні фактори: мінеральні джерела, кліматичні та інші умови, сприятливі для лікування і оздоровлення людей) (ст. 62), рекреаційні зони (ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму) (ст. 63).

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 р. дає більш детальну класифікацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Відповідно до статті 3 цього Закону до природно-заповідного фонду України належать:

– природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;  
– штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової, історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони:

– заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні;  
– пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні<sup>8</sup>.

Цікавим для нашого дослідження є те, що цей Закон, визначаючи статус цих об'єктів говорить про їх особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність. Відповідно до цього такі території та об'єкти підлягають комплексній охороні, порядок здійснення якої Законом «Про природно-заповідний фонд України» та законодавства України про охорону пам'яток історії та культури. Останнє в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» не згадується.

В рамках нашого дослідження, виникає проблема колізії норм – статей 252 і 179 КК України. Наприклад, умисне пошкодження невідомими скульптур язичеських богів, які знаходяться на території Національного заповідника «Хортиця» на Запоріжжі може кваліфікуватися і за статтею 252 КК України (Заповідник «Хортиця» з 1994 р. отримав статус Національного заповідника і є об'єктом природно-заповідного фонду, і скульптури є складовою цього об'єкту)<sup>9</sup>, і за статтею 179 КК України (скульптури язичеських богів на Хортиці є святинями для релігії рідновірів в Україні)<sup>10</sup>. Об'єктивно таке діяння реально спричинятиме шкоду і встановленому порядку охорони, відтворення і використання об'єктів природно-заповідного фонду України, і реалізації права на свободу віросповідання. Відмежування можливо переважно за суб'єктивною стороною – як сприймає суб'єкт злочину посягання на предмет злочину: як на об'єкт природно-заповідного фонду чи як на релігійну святиню. Теоретично це можливо, але на практиці, на нашу думку, таке розмежування визначити дуже складно.

Ще одним суміжним складом для статей 178, 179 КК України є склад злочину, передбаченого статтею 297 КК України «Наруга над могилою».

Зазначені склади мають різні родові об'єкти – суспільні відносини у сфері віросповідання та суспільні відносини у сфері моральності. Однак, видовий і безпосередній об'єкти мають деякі схожі риси, тому що ці злочини спрямовані на руйнування загальноприйнятих духовних і культурних цінностей.

Наявність в діях особи складу злочину, передбаченого статтею 297 КК України, буде мати місце лише у випадку вчинення посягання на один або кілька його предметів, до яких відносяться: могила, інше місце поховання, труп та урна з прахом покійного, а також предмети, що знаходяться в місці поховання або на трупі.

Під могилою розуміється яма для поховання тіла померлого, а також насип, споруди (хрест, стела, камінь) над місцем поховання<sup>11</sup>. Коментуючи статтю 297 КК України, професор С. С. Яценко правильно зазначив, що могила може бути як індивідуальною, так і колективною, зокрема братською, де знаходяться рештки багатьох загиблих воїнів<sup>12</sup>.

Сама могила у традиційному розумінні може знаходитися на кладовищі або на окремо відведеній земельній ділянці для почесних поховань, на якій створюються меморіальні бульвари, сквери, парки і кургани.

До інших місць поховання вченими-юристами пропонується відносити склеп, гробницю, прицерковне кладовище, колумбарій, відведені у відповідності до етичних, санітарних та екологічних вимог ділянки землі із впорядкованими на них кладовищами для поховання останків померлих, стіну скорботи для захоронення урн з прахом померлих, місце колективного погребання колись репресованих, позначене на місцевості розпізнавальними знаками, і навіть корабель чи літак з тілами померлих<sup>13</sup>.

Відповідно до диспозиції статті 297 КК України предметом наруги над могилою є також урна з прахом покійного. Урна з прахом може розміщуватися у склепі, у стіні скорботи, у колумбарії або знаходитися вдома у родичів померлого<sup>14</sup>, оскільки кримінальний закон не робить вказівки на місце перебування урни з прахом померлого як предмету злочину, передбаченого ст. 297 КК України.

Предметом розглядуваного злочину може виступати і труп людини, який у статті 297 КК України, на відміну від статті 212 КК УРСР 1960 року, вперше у КК України 2001 р. визнаний окремим предметом злочинного посягання. Трупом вважається тіло, його окремі частини або прах будь-якої людини після настання її біологічної смерті<sup>15</sup>.

До предмету злочину, передбаченого статтею 297 КК України, відносяться і предмети, що знаходяться в місці поховання або на трупі, до яких слід відносити будь-які речі, що знаходяться: 1) в могилі чи на ній або в іншому місці поховання: пам'ятники різних видів та елементи благоустрою могил (бордюри, квітники, плити замоцнення, світильники, вази, вінки, труна тощо); 2) на трупі людини: одяг, індивідуальні речі та прикраси, ордени і медалі та інше<sup>16</sup>.

Щодо предмету злочину, передбаченого статтею 179 КК України, так само, як і у злочині, передбаченому статтею 297 КК України, може виступати, в якості релігійної святині, місце поховання та предмети, що в ньому знаходяться.

Деякі розходження має і об'єктивна сторона зазначених злочинів. Наруга над могилою або іншим місцем поховання проявляється в їхньому оскверненні (руйнуванні, розриванні, знищенні або пошкодженні надмогильних споруд, елементів благоустрою могил, нанесенні цинічних і зневажливих написів тощо)<sup>17</sup>. Тоді як зруйнування або пошкодження релігійних споруд не обов'язково має ознаки осквернення, хоча і не виключає його.

Із суб'єктивної сторони злочину, передбачені статтями 297 та 178, 179 КК України, можуть вчинюватися лише умисно, причому в останньому випадку важливо зібрати достатні докази про те, що винний знав про належність відповідного об'єкта до релігійних споруд або святинь.

Розглянемо інший склад, суміжний зі статтями 178, 179 КК України, а саме статтю 298 КК України. Дана норма встановлює кримінальну відповідальність за *незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини*. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є моральні засади суспільства в частині ставлення до *об'єктів культурної спадщини*<sup>18</sup>. Не виключається при цьому порушення норм моралі у сфері міжконфесійних відносин тощо, але вони не складають основи ні родового, ні безпосереднього об'єкту злочину. Обов'язковим додатковим об'єктом виступає право власності.

За чинним КК України предметом складу злочину статті 298 КК України є об'єкти культурної та археологічної спадщини, тоді як предметом злочину у статтях 178, 179 КК України виступають релігійні споруди або святині.

Виходячи з диспозиції норми, передбаченої статтею 298 КК України, предметом злочину виступають нерухомі пам'ятки – об'єкти культурної спадщини. Вони характеризуються такими рисами: а) є нерухомими культурними цінностями – це місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості; б) донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, мистецького, наукового чи художнього погляду; в) зберегли свою автентичність; г) взяті державою під спеціальну охорону, свідченням чого є рішення компетентного органу про віднесення їх до об'єктів культурної спадщини національного або місцевого значення і занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України<sup>19</sup>.

Крім того, предметом злочину в частинах першій та четвертій статті 298 КК України виступають рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять з об'єкту археологічної спадщини, під яким розуміється місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, створені людиною, незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінності з археологічного, антропологічного та етнографічного поглядів і повністю або частково зберегли свою автентичність<sup>20</sup>.

Для ознак злочину, передбаченого статтею 298 КК України визначення релігійних споруд або святинь цілком прийнятні, при умові, що ці об'єкти зареєстровані, відповідно до законодавства України, як об'єкти культурної спадщини. Так, за даними Державного комітету у справах національностей та релігій в Україні у власності, користуванні церков та релігійних організацій перебуває 3938 культових будівель, що є пам'ятками архітектури<sup>21</sup>. Це близько 18 відсотків загальної кількості таких будівель. Щодо Львівської області, то тут останній показник ще вищий і сягає аж 42 відсотків загальної кількості культових будівель<sup>22</sup>.

З об'єктивної сторони злочину, передбачені статтями 178, 179 і 298 КК України є подібними, і виражаються у формі пошкодження, руйнування або знищення, тільки утримання, осквернення як спосіб вчинення злочину притаманно лише статті 179 КК України.

Більш того, на відміну, наприклад, від статті 194 КК України, у статтях 178, 179 і 298 КК України кримінальна відповідальність за пошкодження, руйнування чи знищення предмету злочину не обумовлюється розміром заподіяної в результаті таких дій шкоди. Кримінальне караним є будь-яке пошкодження, руйнування чи знищення таких предметів.

З наведеного можемо зробити висновок про співвідношення цих двох складів злочинів. Незаконні дії щодо релігійних споруд або святинь тягнуть за собою відповідальність за статтями 178, 179 КК України, а якщо ці об'єкти являють собою особливу історичну чи культурну цінність і віднесені до об'єктів культурної спадщини національного або місцевого значення із занесенням до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, то таке діяння потребує додаткової кваліфікації за статтею 298 КК України.

<sup>1</sup> Плютина Е. М. Уничтожение или повреждение имущества: проблемы квалификации и соотношения со смежными составами преступлений (По материалам судебной практики Краснодарского края): Дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Плютина Елена Михайловна. – Краснодар, 2005. – 199 с. – С. 9.

<sup>2</sup> Севастьянова Т. С. Кримінально-правова кваліфікація злочинів у сфері віросповідання / Т. С. Севастьянова // Право і державне управління. – 2010. – № 1. – С. 68–72. – С. 68.

<sup>3</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [4-те вид., переробл. та доповн.]. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с. – С. 401.

<sup>4</sup> Севастьянова Т. С. Вказана праця. – С. 68.

<sup>5</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [4-те вид., переробл. та доповн.]. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с. – С. 446.

<sup>6</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [3-те вид., переробл. та доповн.]. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с. – С. 627.

<sup>7</sup> Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

<sup>8</sup> Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.

<sup>9</sup> Про інформацію Кабінету Міністрів України про здійснення державної політики щодо виконання законів України «Про природно-заповідний фонд України» і «Про охорону культурної спадщини» та про дотримання посадовими особами вимог чинного законодавства стосовно Національного заповідника «Хортиця» й інших історико-культурних заповідників і об'єктів природно-заповідного фонду: Постанова Верховної Ради України від 12 вересня 2002 р. № 140-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 43. – Ст. 319.

<sup>10</sup> На Хортиці вандалы осквернили скульптуры языческих богов // Цензор.нет [Електронний ресурс] // Режим доступу до журн.: <http://censor.net.ua/news/131294>

<sup>11</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [3-тє вид., переробл. та доповн.]. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с. – С. 754.

<sup>12</sup> Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий / [Александров Ю. В., Андрушко П. П., Антипов В. И., Клименко В. А., Матышевский П. С. и др.]; С. С. Яценко (отв. ред.). – [3-е изд., исправ. и доп.]. – К.: А.С.К., 2003. – 1088 с. – С. 776.

<sup>13</sup> Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у трьох томах / [П. П. Андрушко, Т. М. Арсенюк, О. Ф. Бантишев та ін.]; за заг. ред. В. Г. Гончаренка, П. П. Андрушка. – К.: «Форум», 2005. – Книга третя: Особлива частина (статті 255–447). – 2005. – 584 с. – С. 120.

<sup>14</sup> Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий / [Александров Ю. В., Андрушко П. П., Антипов В. И., Клименко В. А., Матышевский П. С. и др.]; С. С. Яценко (отв. ред.). – [3-е изд., исправ. и доп.]. – К.: А.С.К., 2003. – 1088 с. – С. 776.

<sup>15</sup> Горб Н. О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Горб Наталія Олександрівна. – Запоріжжя, 2005. – 225 с. – С. 56.

<sup>16</sup> Там само. – С. 57.

<sup>17</sup> Горб Н. О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія, кримінально-виконавче право» / Н. О. Горб. – К., 2005. – 17 с. – С. 11.

<sup>18</sup> Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [3-тє вид., переробл. та доповн.]. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с. – С. 13–14.

<sup>19</sup> Там само. – С. 699.

<sup>20</sup> Там само. – С. 700.

<sup>21</sup> Звіт про забезпеченість церков і релігійних організацій України культовими будівлями та приміщеннями, пристосованими під молитовні, станом на 01 січня 2008 р. // Державний комітет України у справах національностей та релігій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.scnm.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currdir=44883>

<sup>22</sup> Маркін В. І. Вдосконалення законодавства про кримінально-правову охорону релігійних споруд, культових будинків та релігійних святинь / В. І. Маркін // Юридична Україна. – 2009. – № 9. – С. 103–108. – С. 105.

#### Резюме

**Білаш О. В. Проблеми відмежування незаконних дій щодо релігійних споруд або святинь від суміжних складів злочинів.**

Стаття присвячено дослідженню проблеми відмежування незаконних дій щодо релігійних споруд або святинь, злочинів, передбачених статтями 178,179 КК України від суміжних складів злочинів. У рамках даної публікації інтерес представляє виявлення ознак, що розмежовують склади злочинів, передбачених статтями 161, 178, 179, 180, 252, 297, 298 КК України.

**Ключові слова:** кримінальне право, релігійні споруди та святині, суміжний склад злочину.

#### Резюме

**Білаш А. В. Проблемы отграничения незаконных действий по отношению к религиозным сооружениям или святыням от смежных составов преступлений.**

Статья посвящена исследованию проблемы отграничения незаконных действий по отношению к религиозным сооружениям или святыням, преступлений, предусмотренных статьями 178,179 УК Украины от смежных составов преступлений. В рамках данной публикации интерес представляет выявление признаков, разграничивающих составы преступлений, предусмотренных статьями 161, 178, 179, 180, 252, 297, 298 УК Украины.

**Ключевые слова:** уголовное право, религиозные сооружения и святыни, смежный состав преступлений.

#### Summary

**Bilash O. Problems of demarcation the illegal actions regarding religious buildings or relics from related components of crime.**

This article is dedicated to the research of problem demarcation the illegal actions regarding religious buildings or shrines, other crimes according to the articles 178,179 of Criminal Code of Ukraine from related offenses. As a part of this publication interest is the detection of signs, that delineate crimes under Art. 161, 178, 179, 180, 252, 297, 298 of the Criminal Code of Ukraine.

**Key words:** criminal law, religious constructions and relics, related components of offenses.

Отримано 6.09.2013